

Globalisering

Sänt i Sveriges Radio P1 Obs! någon gång 1996

Jag tillhör dem som gillar utrikeshandel. Kan man göra annat om man bor i Sverige, och vet vilken roll utrikeshandeln har spelat för vårt eget välstånd? Men erfarenheterna av de senaste decenniernas liberalisering av världsekonomin är inte enbart positiva, och jag vägrar att se en värld där marknaden är allenarådande som ett historiens slutmål.

Globalisering är inget nytt. Utrikeshandel har funnits länge. Låt oss inte överdriva skillnaderna. Men mycket går snabbare nu, inte minst tack vare dagens reklam och massmedier, som gör att de rika ländernas konsumtionsmönster och livsstil sprids med elektronisk hastighet världen över. Detsamma gäller, givetvis, de gigantiska, elektroniska kapitalströmmarna.

Och det finns, tror jag, gott om oroväckande tendenser som till åtminstone en del sammanhänger med globaliseringen.

I land efter land kan vi se hur den minskade nationella självständigheten i internationaliseringens spår går hand i hand med växande klyftor. Klyftorna kan mätas i pengar: nästan överallt i världen växer inkomstskillnaderna, och de ledande skiktens girighet och arrogans har tilltagit samtidigt som sociala förmåner för låginkomsttagare skurits ned. I land efter land sänks skatterna på kapital och förmögenheter just med hänvisning till globaliseringen; med fria kapitalrörelser blir det svårare att övertyga de rika om nyttan av att behålla sitt kapital i högskatteländer.

De fattiga inte kan flytta - vart skulle de ta vägen? De rika, däremot, har beviljats vetorätt; de kan alltid hota med att flytta sitt kapital om de inte får sin vilja igenom.

Klyftan mellan styrande och styrda kan också mätas i politisk apati, ofta uttryckt i politikerförakt, och i sjunkande deltagande i allmänna val och i politiska partier.

Samtidigt som vi ser att eliterna är överens om det mesta ökar frustrationen hos dem som står utanför. Det är ingen tillfällighet att olika rörelser, ibland rena sekter, som vädjar till nationalistiska, etniska eller religiösa ytterlighetsföreställningar får vind i seglen i en värld där polariseringen växer, samtidigt som känslan av maktlöshet breder ut sig bland de många som står utanför. I USA har vi Pat Buchanan, i Ryssland Zirinovsky, och liknande figurer fiskar i grumliga vatten runtom i världen.

Den ökade konkurrensen inom och mellan länderna har ett pris. I en alltmer globaliserad ekonomi ökar omvandlingstrycket, och utslagningen. Traditionella sociala strukturer, trygghetssystem och normer för mänskligt beteende bryts ned. Det sociala kapitalet försvagas. Kriminaliteten brer ut sig.

Det finns ingen anledning att bejaka allt som är gammalt, eller att hylla stagnation. Jordens fattiga behöver ekonomisk tillväxt, och effektivitet. Och under de senaste decennierna har - inte minst tack vare utrikeshandeln - hundratals miljoner människor fått sin levnadsstandard dramatiskt förbättrad. Men när konkurrensen penetrerar snart

sagt varje vrå av jordklotet, och de politiska och fackliga motkrafterna försvagas såsom skett det senaste decenniet, skördas många offer.

De fattigaste länderna står sig slätt i konkurrensen med de mindre fattiga. I över 70 länder är i dag medelinkomsten lägre än 1980. Och de fattiga människorna i både rika och fattiga länder marginaliseras. Vi får goda cirklar, och onda cirklar - för länder såväl som för människor. "Åt den som har skall varda givet."

Jämlikhet tillhör globaliseringens första offer. Men jämlikhet måste också innefatta hänsyn till kommande generationer. Och då måste vi fråga oss: hur mycket tål vår miljö? Går det att förena ett ansvarstagande gentemot framtida generationer med en tillväxtmodell som baseras på en allt snabbare spridning av den rika världens konsumtionsmönster?

Makten, och kapitalet, koncentreras alltmer. Allt går snabbare och snabbare. Den s.k. marknaden flåsar våra politiker i nacken.

Det enda vi kan vara riktigt säkra på är att det kommer motreaktioner. Några av dem riskerar att bli obehagliga; som exempel kan vi se hur högerpopulister i land efter land skyller alla problem på "utlandet", och på "utlänningar". Men de problem som globaliseringen skapar är reella, och fordrar seriösa politiska svar.

Men vad vi bevittnar är snarast handfallenhet. Den stora politiska utmaningen inför nästa århundrade ligger i att kombinera den ökade effektivitet som utrikeshandel och internationellt ekonomiskt samarbete möjliggör med en tygling av de våldsamma krafter som släppts lösa. Annars går det åt pipan.